

поважає себе та інших; 2) реально оцінює власні сили; 3) усвідомлює потребу взяти на себе зобов'язання; 4) в будь-якому випадку готова нести відповідь за власні вчинки; 5) відчуває відповідальність перед соціумом, собою і власною совістю; 6) відчуває і несе відповідальність за себе та інших людей; 7) відчуває відповідальність в теперішньому за власне майбутнє (майбутнє іншої людини).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасенко В. С. Відповідальність як риса особистості [Електронний ресурс] / В. С. Афанасенко, Ю. М. Широбоков, В. Д. Кислий // Психологія – 2009 – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzkhups/2009_2/Afanasen.pdf
2. Баранова С. В. Відповідальність особистості як складова особистісної зрілості / С. В. Баранова // Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей. – К.: Міленіум, 2011. – Вип. 26 (29). - С. 126-133.
3. Борисова Т. С. Ответственность – качество родом из детства / Т. С. Борисова // Народное образование. – 2010. - №5. – С.246-251.
4. Кувшинова А. В. Формування відповідальності як основа морального виховання / А. В. Кувшинова, Д. С. Літвінова // Духовність особистості. — 2012. - Вип. 2. — С. 72-77.
5. Фізіологія і психологія праці: підручник / За загал. ред. Я. В. Крушельницької. - К.: КНЕУ, 2003 - 367 с.
6. Основи психології: Підручник / За загал. ред. І. С. Вітенко. - Вінниця: Нова книга, 2001. - 255 с.
7. Дементий Л. И. Ответственность как способ жизни / Л. И. Дементий // Методологические проблемы современной психологии: иллюзии и реальность. - Томск, Том. гос. ун-т, 2004. — С. 116-120.
8. Безрукова О. А. Відповідальність у соціологічному вимірі / О. А. Безрукова // Соціологія. – 2011. – Вип. 165. – Т. 177. - С. 5-8.

Штокало О.

Науковий керівник – проф. Кодлюк Я. П.

ПІДРУЧНИК ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. В умовах інформаційного суспільства поряд із засвоєнням базових знань перед сучасною освітою постає завдання навчити учнів вчитися, виробити потребу в навчанні упродовж життя. Актуалізується ще одна функція навчального процесу – навчити людину використовувати отримані знання у своїй практичній діяльності – професійній, громадсько-політичній, побутовій та ін. У педагогічній науці активно обговорюються шляхи вдосконалення системи освіти через упровадження компетентнісного підходу.

Аналіз останніх досліджень. Наявний науковий фонд свідчить про те, що проблема використання підручника як засобу формування інформаційної компетентності молодших школярів розглядалася вченими аспектно. Так, наприклад, розкрито зміст і структуру предметних компетентностей (О. Пометун, А. Хуторський та ін.); обґрунтовано умови формування ключових компетентностей (О. Савченко, Я. Кодлюк, Л. Хорунжа та ін.); виділено пріоритетні підходи, принципи та методи цієї діяльності (О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун та ін.); визначено етапи формування компетентностей (С. Трубачева, П. Хоменко, Г. Цукерман та ін.); уточнено критерії сформованості компетентностей (Н. Байдацька, А. Давидов, С. Раков та ін.).

Проблема вміння працювати з підручником розкрита у працях Я. Кодлюк, О. Янченко, Л. Соколовської.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – уточнити поняття «інформаційна компетентність» та розкрити шляхи її формування в учнів початкової школи засобами підручника.

Основна частина. З'ясуємо насамперед структуру компетентності. Узагальнивши різні підходи науковців (Н. Бібік, Я. Кодлюк, О. Савченко, А. Хуторський та ін.), виділяємо такі компоненти зазначеного новоутворення: мотиваційний, змістовий, процесуальний. Вони функціонують у цілісній системі процесу навчання. Враховуючи наведене вище положення, у структурі інформаційної компетентності ми також виділяємо три компоненти – змістовий, процесуальний та мотиваційний (див. табл. 1).

Таблиця 1

Структурні компоненти інформаційної компетентності молодших школярів

Структурні компоненти інформаційної компетентності	Зміст структурних компонентів інформаційної компетентності
Змістовий	знання про роль інформації в житті людини; про способи пошуку, опрацювання та збереження інформації; про інформаційну компетентність як цінність в умовах інформаційного суспільства
Процесуальний	вміння відшукувати (у підручнику, тексті, бібліотеці, з різних джерел), опрацювати (аналізувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, порівнювати, узагальнювати, виділяти головне) та зберігати інформацію (ведення читацьких щоденників, словників нових слів, власної бібліотеки)
Мотиваційний	усвідомлення ролі інформації у житті людини

Базуючись на загально визнаному в науці положенні про основні види знань (про навколишній світ, про способи пізнавальної і практичної діяльності, про цінності), *змістовий компонент* інформаційної компетентності ми структурували таким чином: знання про роль інформації в житті людини; про способи пошуку, опрацювання та збереження інформації; про інформаційну компетентність як цінність в умовах інформаційного суспільства.

Процесуальний компонент включає вміння відшукувати, опрацьовувати і зберігати інформацію. Тобто учні повинні навчитися знаходити певну інформацію в тексті або підручнику; відшукувати додаткову інформацію з теми, використовуючи при цьому різні джерела; з'ясовувати значення слів, прислів'їв; перевіряти правильність тверджень або написання слів, тобто користуватись словниками, довідниками. Для того, щоб знайти певну інформацію в тексті або підручнику, треба знати основні елементи книжки, вміти ними користуватися (це зміст, обкладинка, текст та позатекстові компоненти). Також до вміння відшукувати інформацію належить вміння працювати у бібліотеці, самостійно обирати книги для читання.

Щоб навчити молодших школярів опрацювати інформацію, потрібно сформувати в них такі вміння: аналізувати, виділяти головне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Збереження інформації передбачає ведення читацьких щоденників, словників нових слів, власної бібліотеки тощо.

Розвиток інформаційної компетентності починається з розуміння ролі інформації в житті суспільства. Сучасний школяр має усвідомлювати, наскільки важливо володіти знаннями, вміти зберігати, систематизувати і передавати відомості. Це *мотиваційний компонент* інформаційної компетентності. Його формування потребує особливої уваги, адже неможливо досягти навчальної самостійності учня без вироблення стійких позитивних мотивів учіння. Як стверджують дослідники (Н. Бібік та ін.), мотиви спрямовують, організують пізнання, надають йому особистісного значення. Внутрішня мотивація виникає поступово, у багатьох учнів вона нестійка і залежить від ситуації (цікаві завдання, змагальність, підтримка вчителя та ін.)

Найважливішою складовою інформаційної компетентності людини є уміння добувати, критично осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел; інтерпретувати отримані результати; передбачати наслідки прийнятих рішень і робити відповідні висновки. При цьому важливими є вміння впорядковувати, систематизувати, структурувати знання. Формування інформаційної компетентності базується на вмінні працювати з дидактичними (навчальними) засобами інформації. Особливу роль тут, безумовно, відіграє підручник [10]. Він був і залишається основним джерелом знань молодших школярів.

Різні автори по-різному структурують вміння працювати з підручником, але характеристики структурних компонентів цього вміння дуже схожі. Наприклад, Л. Соколовська виділяє три основні групи вмінь роботи з підручником:

1. Одержувати знання з тексту (самостійна робота з навчальним матеріалом у процесі виконання запропонованих вчителем завдань).

2. Поглиблювати знання (робота з малюнками, схемами, таблицями, графіками).

3. Вирішувати пізнавальні завдання (запитання і завдання, що подаються до параграфа і після нього, а також безпосередньо в тексті) [10, с. 2].

Я. Кодлюк та О. Янченко виділяють такі структурні компоненти вміння працювати з підручником:

– уміння працювати з текстом;

– уміння працювати з позатекстовими компонентами (запитаннями, завданнями, таблицями, ілюстративним матеріалом);

– уміння користуватися апаратом орієнтування [6].

Аналізуючи педагогічний досвід з проблеми формування інформаційної компетентності молодших школярів засобами підручника, ми звернули найбільшу увагу на процесуальний компонент інформаційної компетентності, оскільки О. Савченко вважає його основним. Нами проаналізовано, як відображені вимоги до формування зазначених умінь і навичок у навчальних книгах, адресованих молодшим школярам, а саме види відповідних завдань на формування вміння відшукувати, опрацьовувати та зберігати інформацію, їх кількість у підручниках (з 2 по 4 клас). У процесі аналізу встановлено, що у підручниках з читання та курсу «Я і Україна» найбільше завдань на формування вміння опрацьовувати інформацію різних видів (в середньому 50%); завдань на вироблення вміння відшукувати інформацію менше, але теж достатньо (близько 39%), а найменше завдань на вміння зберігати інформацію (4%).

Щодо завдань на з'ясування значення слів, доповнення прислів'їв, висловів, то їх більше у підручниках з читання (16%); з курсу «Я і Україна» таких завдань обмаль (5%). На перевірку правильності тверджень або написання слів є тільки кілька запитань. Чимало завдань на знаходження певної інформації у тексті або підручнику вміщено у читанках для всіх класів (25%), зате у підручниках з курсу «Я і Україна» є більше завдань знайти додаткову інформацію до теми (створити проект, розпитати батьків) (13%). Найбільше запитань спрямовані на вироблення вміння опрацьовувати інформацію різних видів, а саме аналізувати прочитане (19%). Щодо вміння виділяти головне, то у підручниках з читання таких запитань більше; крім цього, чітко вказано: визначити головну думку чи знайти речення, яке є головною думкою. Найменше завдань стосується вміння зберігати інформацію (4%). Відсутні вказівки на роботу з читацьким щоденником. У підручниках з «Я і Україна» є рубрики «Словничок» та «Тлумачний словничок», де вміщено невідомі слова, але немає вказівок виписати ці слова у свій словник.

Висновки. Отже, ми виділили такі структурні компоненти інформаційної компетентності: змістовий, процесуальний, мотиваційний. Формування інформаційної компетентності базується на вмінні працювати з дидактичними засобами інформації. Особливу роль тут відіграє підручник. У навчальних книгах з читання та курсу «Я і Україна» є чимало завдань на формування інформаційної компетентності, але їх варто урізноманітнити, а також включити більше завдань на формування вміння зберігати інформацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глузман Н. А. Компетентнісний підхід у початковій освіті / Н. А. Глузман // Гуманітарні науки. — 2010. — № 2. — С. 93–101.
2. Глузман Н. Л. Урок математики на засадах компетентнішого підходу як результат педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів / Н. Л. Глузман // Педагогічний альманах : збірник наукових праць / редкол.: І. Бех, Є. Голобородько, В. Олійник [та ін.]. — Херсон : РІПО, 2013. — Вип. 17. — С. 95–102.
3. Кодлюк Я. П. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх педагогів як пріоритет модернізації вищої освіти України / Я. П. Кодлюк // Професійні компетенції та компетентності вчителя : матеріали регіонального науково-практичного семінару. — Тернопіль : вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. — С. 10–13.
4. Кодлюк Я. П. Формування уміння вчитися / Я. П. Кодлюк // Навчання і виховання учнів 1 класу : методичний посібник для вчителів / упор. Савченко О. Я. — К. : вид-во «Початкова школа», 2002. — С. 60–77.
5. Кодлюк Я. П. Шкільний підручник в умовах запровадження державних стандартів освіти / Я. П. Кодлюк // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. — 2002. — № 6. — С. 19–25.
6. Кодлюк Я. П. Робота з підручником на уроках у початковій школі : посібник для вчителя початкової школи / Я. П. Кодлюк, О. Я. Янченко; за ред. О. Я. Савченко. — К. : Наш час, 2009. — 104 с.
7. Марецька Н. Компетенція чи компетентність : що ми формуємо у молодших школярів / Н. Марецька // Початкова школа. — 2007. — № 9. — С. 51–54.
8. Родигіна І. Структура компетентності як педагогічне явище / І. Родигіна // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. — 2011. — № 7/8. — С. 18–20.
9. Савченко О. Я. Компетентнісна спрямованість нових навчальних програм для початкової школи / О. Я. Савченко // Початкова школа. — 2012. — № 8. — С. 1–10.
10. Соколовська Л. О. Підручник як одна із основ інформаційної компетентності / Л. О. Соколовська // Географія : науково-методичний журнал. — Харків, 2012. — № 4. — С. 2–3.

Слободянюк О.

Науковий керівник – доц. Корміло О.М.

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА СИНДРОМУ «ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ» У МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ СТАНЦІЇ ШВИДКОЇ ДОПОМОГИ

Постановка проблеми і аналіз останніх досліджень та публікацій. Інтерес до синдрому «емоційного вигорання» у медичних працівників викликаний загальною тенденцією до гуманізації сучасної науки, залученню уваги дослідників до суб'єкта професійної діяльності, зокрема – до впливу на нього самого характеру цієї діяльності. Дана проблема є актуальною в тих видах людської діяльності, де необхідне постійне міжособистісне спілкування, емоційна підтримка, чуйне, розуміюче ставлення тощо. Мова йде не тільки про роботу вчителя, соціального педагога, практичного психолога, але і про охорону здоров'я.

Власне природа феномену емоційного вигорання є дуже складною. Згідно із загальноновизнаним підходом до його концептуалізації (К.Маслач, 1982; К.Маслач, С.Джексон, 1986; К.Маслач, В.Шауфелі, 1993 та ін.) емоційне вигорання трактують як тривимірний синдром, який характеризується емоційним виснаженням, деперсоналізацією і редукцією професійних обов'язків. Така структура емоційного вигорання спонукає дослідників до пошуку різноаспектних пояснень вигорання та визначення відповідних засобів подолання його симптомів. Узагальнення поглядів дослідників щодо проблеми емоційного вигорання представників соціономічних професій (В. В. Бойко, Н. Є. Водоп'янова, О. Н. Гнездилова, Н. В. Грішина, С. Т. Губина, Т. В. Зайчикова, Л. М. Карамушка, Л. В. Кондрацька, А. С. Куфлієвський, Н. В. Назарук, В. О. Орел, Т. І. Ронгінська, М. М. Скугаревська, Е. С. Старченкова, Л. І. Тищук, Т. В. Форманюк, М. Burish, С. Cherniss, Н. J. Freudenberg, R. T. Golembiewsky, M. Leiter, C. Maslach, A. Pines, W. Shaufeli та ін.) дає можливість визначити емоційне вигорання як феномен, що розкриває особистісну деформацію, небезпечність та кризогенність якої для фахівця полягає у емоційному виснаженні, знеособленні, скороченні особистих досягнень та потенційно є чи не найуразливішим фактором у професіях того чи іншого типу [1]. Узагальнюючи вищенаведені дослідження, можна зазначити, що емоційне вигорання, головним чином, вивчається чи як структурне явище (М. В. Борисова, Т. В. Большакова, В. О. Орел та ін.), чи як процес (Н. Є. Водоп'янов, Л. М. Мітіна, Е. Aronson, A. Pines, R. Tillett та ін.)[4].

Серед медичних працівників на тлі синдрому емоційного вигорання з часом з'являються психосоматичні порушення, часто зустрічаються тривожні і депресивні розлади. Все дедалі частіше звертають увагу на синдром емоційного вигорання серед працівників швидкої допомоги, що пов'язане із невнормованим робочим графіком, важким навантаженням, необхідністю працювати вночі. Умови роботи працівника швидкої допомоги пред'являють підвищені вимоги до стану їх нервово-психічного здоров'я. Проблема ранньої діагностики та профілактики нервово-психічних розладів, здатності успішно адаптуватися до того чи іншого роду службової діяльності стає все більш актуальною. Науковий пошук шляхів та методів діагностики, а також методів захисту від емоційного стресу і синдрому емоційного вигорання в даний час має важливу практичну значимість.

Мета нашого дослідження – полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності психологічних засобів профілактики «емоційного вигорання» у медичних працівників. Предмет дослідження - психологічна профілактика синдрому «емоційного вигорання» у медичних працівників станції швидкої допомоги.